

Noam Chomsky

AUTOR PUBLIKÁCIE
HEGEMONY OR SURVIVAL
(OVLÁDNUŤ, ALEBO PREŽIŤ)

INTERVIEW
S DAVIDOM
BARSAMIANOM

Imperiálne ambície

ROZHOVORY O SVETE PO 11. SEPTEMBRI

Imperiálne ambície

NOAM CHOMSKY

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edícia
pohľady za horizont
zv. 4.

Noam
Chomsky
INTERVIEW
S DAVIDOM
BARSAMIANOM

Imperiálne ambície

ROZHOVORY O SVETE
PO 11. SEPTEMBRI

Copyright © 2005 by Aviva Chomsky and David Barsamian
Translation © 2008 by Igor Kšiňan
Cover design © 2008 Dušan Babjak
Slovak edition © 2008 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,
Bratislava
e-mail: vsst@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Z anglického originálu Noam Chomsky and David Barsamian: *Imperial Ambitions*,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Metropolitan Books, Henry Holt and Company, LLC, New
York, roku 2005, preložil Igor Kšiňan
Register spracoval Igor Kšiňan
Zodpovedná redaktorka Ingrid Skalická
Obálka Dušan Babjak
Sadzba a tlač ETERNA Press
Vydanie prvé
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-297-9

Obsah

Úvod 7

Imperiálne ambície 9

Paralelný jazyk 18

Zmena režimu 31

Agresívne vojny 44

Dejiny a pamäť 59

Doktrína dobrých úmyslov 72

Intelektuálna sebaobrana 86

Demokracia a vzdelanie 103

Je možný aj inakší svet 111

Disident Washingtonského konsenzu (Eduard Chmelár) 121

Úvod

Často sa ma pýtajú, aké to je, robiť rozhovor s Noamom Chomským. Za viac ako dvadsať rokov, čo s ním pracujem, som sa naučil niekoľko vecí. Jedna z nich je, že musím byť na rozhovor pripravený a klásť otázky v istom poradí dôležitosti. Ďalšia, že musím pozorne počúvať, pretože nikdy neviem, ktorým smerom sa rozhovor zvrtné.

Chomsky svojím jemným hlasom prináša množstvo poznatkov a analýz. Má neuveriteľnú schopnosť: vie extrahovať zo záplavy informácií, vie syntetizovať. Nič mu neujde. V jednom rozhovore spomenul, ako roku 1988 z americkej lode Vincennes (USS Vincennes) zostrelili iránske civilné lietadlo. Ohromilo ma, že čerpal, ako vysvitlo, z *Naval Institute Proceedings*, teda zo Správ amerického námorného inštitútu.

Roku 1986 som začínal vysielanie v *Alternative Radio* sériou Chomského rozhovorov a odvtedy sme spoluprácu nikdy neprerušili. Predkladanú sériu rozhovorov sme väčšinou robili v Chomského pracovni v MIT (Massachusettský technologický inštitút). Otázky som mu neposlal vopred. Pre toto vydanie sme prepisy rozhovorov zredigovali, otázky aj odpovede rozšírili a pridali poznámky.

Takže aké to je, robiť rozhovor s Chomským? Znamená to rozprávať sa s niekým, kto stále opakuje, že nie je až také ťažké porozumieť pravde a vedieť, ako konať. Je to osobnosť, stelesňujúca v sebe vlastnosti, ktoré by mali byť vlastné všetkým intelektuálom. Pranie ruje tých, čo sa skláňajú pred mocou, obviňujú iných, ale vlastnej zodpovednosti sa vyhýbajú.

Chomsky nás zoznamuje s topografiou a vytyčuje kurz. Po konkrétnom teréne sa už musíme pohybovať sami. Dúfam, že predkladané rozhovory podnietia myslenie, rozprúdia výmenu názorov, ale predovšetkým povzbudia ľudí konať.

Moju osobitnú vďaku si zasluhujú Anthon Arnone, druh, priateľ a redaktor par excellence, Sara Bershtelová, vydavateľka a redaktorka par excellence, Elaine Bernardová za veľkodušnosť, Gregg Gigg za námety, nezisková a nekomerčná rozhlasová stanica spoloočenstva KGNU, David

Peterson, Chris Peterson a Dale Wertz za spoluprácu pri výskume, Bev Stohl za to, že vyhovel mojim početným požiadavkám, Martin Voelker za odbornú pomoc a priateľský vzťah a Noam Chomsky za solidaritu, trpezlivosť a veľký zmysel pre humor.

Niektoré pasáže z predkladaných rozhovorov boli publikované v rozličných formách v časopisoch *Socialist Review*, *Monthly Review*, *The Progressive*, *The Sun* a *Z*.

David Barsamian
Boulder, Colorado, júl 2005

Imperiálne ambície

CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS

(22. MAREC 2003)

Aké sú dôsledky amerického vpádu do Iraku a okupácie tejto krajiny v tamojšom regióne?

Nazdávam sa, že nielen Irak, ale celý svet správne vníma americký vpád ako pokusného kráľika pri zavádzaní novej normy na použitie vojenskej sily. Biely dom túto novú normu v hlavných črtách sformuloval v septembri 2002, keď vyhlásil novú Národnú bezpečnostnú stratégiu Spojených štátov amerických.¹ V správe sa uvádzala vo svete absolútne nová a nezvyčajná doktrína použitia vojenskej sily a nie je náhoda, že búchanie do vojenských bubnov sa začalo presne vtedy, keď bola správa zverejnená.

Nová doktrína nehovorila o vojne prvého úderu (*preemptive war*), čo by sa horko-ťažko dalo interpretovať ako aplikácia Charty Spojených národov, išlo skôr o doktrínu, ktorá nemala nijaké opodstatnenie v medzinárodnom práve, teda o preventívnu vojnu (*preventive war*). To značí, že Spojené štáty budú vládnuť svetu silou, a ak by sa vyskytlo nejaké spochybenie ich dominancie, či už vzdialené, vymyslené, imaginárne alebo akékoľvek iné, Spojené štáty majú právo toto spochybenie zničiť, skôr ako sa stane hrozbou.

Ak chcete zaviesť novú normu, musíte niečo urobiť. Pravdaže, nie každý štát má potenciál vytvoriť čosi, čo sa nazýva nová norma. Takže ak India podnikne inváziu do Pakistanu, aby zastavila obľudné zverstvá, neuskutoční sa to na základe nejakej normy. Ak však Spojené štáty bombardujú z pochybných dôvodov Srbsko, to sa už robí na základe nejakej normy.

Najľahšie sa nová norma, napríklad právo na preventívnu vojnu, za-

1 White House, *The National Security Strategy of the United States of America* (Národná bezpečnostná stratégia Spojených štátov amerických), vydané 17. septembra 2002, dostupné na adrese <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>.

vedie tak, že sa vyberie úplne bezbranný cieľ, ktorý možno najväčšou vojenskou silou v ľudskej histórii ľahko premôcť. Isteže, ak to chcete urobiť – prinajmenšom v očiach svojho vlastného obyvateľstva – dôveryhodne, musíte ľudí vystrašiť. Bezbranný cieľ musíte charakterizovať ako desivú hrozbu pre naše životy, ktorá bola zodpovedná za 11. september a ide na nás zaútočiť aj v budúcnosti atď. A v prípade Iraku to naozaj tak bolo. Washington dosiahol pozoruhodný propagandistický úspech – nepochybne sa dostane do histórie –, keď sa mu vďaka neobyčajnému úsiliu podarilo presvedčiť Američanov ako jediných na svete, že Saddám Husajn bol nielen obluda, ale predstavoval aj hrozbu našej existencii. Polovica obyvateľov Spojených štátov uverila, že Saddám Husajn bol na útok z 11. septembra 2001 „osobne zaangażovaný“.²

Všetko to do seba zapadá. Doktrína bola vyhlásená, norma zavedená vďaka veľmi ľahkému prípadu, obyvateľstvo v panickom strachu ako jediné na svete verí, že vo vzduchu visí fantastická hrozba jeho existencii, a preto – v sebaobrane – ochotne podporuje vojenský zásah. Ak toto všetko teda veríte, vpád do Iraku je naozaj sebaobranou, hoci v skutočnosti táto vojna je učebnicovým príkladom agresie s cieľom urobiť si predpolie na ďalšiu agresiu. Keď sa vám podarí zvládnuť ľahký prípad, môžete prejsť na ťažšie.

Väčšina ľudí na svete sa ostro stavia proti vojne, pretože vidí, že nejde len o útok na Irak. Mnohí ľudia ju vnímajú správne: Spojené štáty jasne dali najavo, že urobíte lepšie, ak sa budete mať na pozore, inak by ste mohli nasledovať vy. Preto mnoho ľudí, ba pravdepodobne väčšina svetovej populácie, dnes považuje Spojené štáty za najväčšiu hrozbu svetovému mieru. Georgeovi Bushovi sa podarilo za rok zmeniť Spojené štáty na krajinu, ktorej sa ľudia obávajú, ktorú nemajú radi a dokonca ju nenávidia.³

Na Svetovom sociálnom fóre v Porto Alegre v Brazílii, ktoré sa konalo vo februári 2003, ste opísali Busha a ľudí okolo neho ako „radikálnych nacionalistov“, ktorí sa angažujú v „imperálnom násilí“.⁴ Líši sa súčasný režim vo Washingtone v niečom podstatnom od predchádzajúcich?

2 Linda Feldmann, *Christian Science Monitor*, 14. marec 2003.

3 Peter Ford, *Christian Science Monitor*, 11. september 2002. Pozri aj prieskumy verejnej mienky uvedené v Noam Chomsky, *Hegemony or Survival* (Ovládnuť, alebo prežiť), Owl Books, 2004.

4 Noam Chomsky, *Confronting the Empire* (Zoči-voči impériu), 2. február 2003, dostupné na adrese <http://www.chomsky.info/talks/20030201.htm>.

Bude dobré pozrieť sa na to z historického hľadiska, takže prejdime na opačnú stranu politického spektra ku Kennedyho liberálom. Roku 1963 vyhlásili doktrínu, ktorá nie je veľmi nepodobná Bushovej Národnej bezpečnostnej stratégii. Dean Acheson, uznávaný skúsený štátnik a hlavný poradca Kennedyho administratívy, mal prednášku pre Americkú spoločnosť pre medzinárodné právo, v ktorej vyhlásil, že Spojeným štátom nestojí v ceste nijaká „právna prekážka“, ak budú reagovať na spochybnenie svojej „sily, postavenia a prestíže“.⁵ Veľmi významné je načasovanie tohto vyhlásenia. Urobil ho tesne po kubánskej kríze z roku 1962, ktorá priviedla svet na okraj jadrovej vojny. Kubánska kríza bola výsledkom kampane medzinárodného terorizmu zameranej na zvrhnutie Castra, čo sa teraz nazýva zmena režimu; na základe toho si Kuba obranu zabezpečila tak, že na svoje územie dala dopraviť ruské rakety.

Acheson dôvodil, že Spojené štáty majú právo na preventívnu vojnu proti čo i len spochybneniu svojho postavenia a prestíže, i keby dokonca ani nešlo o hrozbu ich existencii. Takáto formulácia bola dokonca ešte razantnejšia ako Bushova doktrína. Na druhej strane však treba povedať, že to boli slová Deana Achesona pred Americkou spoločnosťou pre medzinárodné právo, nešlo o oficiálne politické vyhlásenie. Národná bezpečnostná stratégia je oficiálne politické vyhlásenie, nielen vyhlásenie oficiálneho politického predstaviteľa, a je nezvyčajne bezočivé.

Heslo, ktoré sme počúvali na politických zhromaždeniach, znelo „Neprelievajme krv pre ropu!“ Často sa hovorí o rope ako hlavnom dôvode amerického vpádu do Iraku a jeho okupácie. Do akej miery je ropa životne dôležitá pre americkú stratégiu?

Bezpochyby je životne dôležitá. O tom nemôže pochybovať nijaký zdravo rozmýšľajúci človek. Od druhej svetovej vojny je Perzský záliv oblasťou, kde sa produkuje najviac energetických zdrojov, a predpokladá sa, že ňou ostane ešte aspoň počas jednej generácie. Nachádzajú sa tam hojné strategické zdroje a materiálne bohatstvo. Irak je pre túto oblasť najdôležitejší. Vlastní druhé najväčšie zásoby ropy na svete, iracká ropa je ľahko dostupná a lacná. Ak máte kontrolu nad Irakom, máte veľmi silnú páku na určovanie cien a ťažobných kvót (ani privysoko, ani prinízko), čím môžete otriast' postavenie OPEC-u (Organizácia krajín vyvážajúcich ropu) a tak rozšíriť svoj vplyv na celý svet. Nemá to nič spoločné

5 Dean Acheson, *Proceedings of the American Society of International Law* (Správy Americkej spoločnosti pre medzinárodné právo), č. 13/14 (1963).

s prístupom k ropu, ktorá by sa mala dovážať do USA, tu ide o kontrolu nad ropou.

Keby sa Irak nachádzal niekde v strednej Afrike, neboli by si ho vybrali pri aplikácii novej doktríny o použití sily ako pokusného králik. Toto však nestojí za konkrétnym načasovaním súčasnej operácie v Iraku, pretože kontrola nad stredovýchodnou ropou sa trvalo nachádza v centre pozornosti.

Dokument Ministerstva zahraničných vecí USA z roku 1945 (A 1945 State Department document on Saudi Arabia Oil) hovorí o Saudskej Arábii ako o krajine „s obrovským strategickým potenciálom a s najväčšími náleziskami surovín v dejinách“.⁶ Spojené štáty dovážajú z Venezuely značné množstvo ropy, 15 %.⁷ Ropu dovážajú aj z Kolumbie a Nigérie. Z hľadiska Spojených štátov sú všetky tieto tri štáty problematické, vo Venezuele vládne Hugo Chávez, v Kolumbii doslova zúri občianska vojna a v Nigérii sú zasa povstania a štrajky. Čo si o tom myslíte?

Všetko, čo ste povedali, je pravda. Spojené štáty chcú mať do oblastí, ktoré ste spomenuli, prístup. Nad Stredným východom však chcú mať kontrolu, no prinajmenšom podľa spravodajských plánov sa Washington hodlá viac spoliehať na zdroje z atlantickej panvy, ktoré považuje za stabilnejšie, menovite na západnú Afriku a západnú pologuľu, ktoré sú pod väčšou americkou kontrolou ako problematická oblasť Stredného východu. Takže také alebo onaké narušenie statu quo v týchto oblastiach predstavuje vážnu hrozbu, a pravdepodobne sa dožijeme ďalšej epizódy podobnej Iraku, najmä ak sa okupácia bude vyvíjať tak, ako dúfajú civilní stratégovia v Pentagóne. Ak pôjde o ľahké víťazstvo, ktoré si nebude vyžadovať veľa bojov a Washingtonu sa podarí ustanoviť novú vládu, ktorú bude nazývať „demokratickou“, posmelí ho to, aby podnikol ďalšiu intervenciu.

Sú viaceré možnosti. Jedna z nich je oblasť Ánd. Spojené štáty majú teraz všade v Andách základne a vojakov. Kolumbia a Venezuela, najmä však Venezuela, sú dôležitými producentmi ropy, ropa je aj v Ekvádore a Brazílii. Ďalšou možnosťou je Irán.

6 *Foreign Relations of the United States* (Zahraničné styky Spojených štátov), 1945, zv. 8, s. 45.

7 Andy Webb-Vidal, *Financial Times* (Londýn), 14. január 2005.

Keď hovoríme o Iráne, Bushovej administratíve neradil nikto iný len, ako ho Bush nazýva, „muž mieru“ Ariel Šaron, a to aby išiel na Irán „hneď nasledujúci deň“, ako Spojené štáty skončia akciu v Iraku.⁸ Čo poviete na Irán ako na jeden zo štátov „osi zla“ a zároveň krajinu s veľkými ropnými ložiskami?

Pokiaľ ide o Izrael, Irak ho nikdy veľmi nezaujímal. Považoval ho za slabošský štát. Irán je však iná vec. Irán má väčšiu vojenskú a hospodársku silu. Izrael už roky nabáda Spojené štáty, aby si vzali Irán na mušku. Irán je pre Izrael priveľký na to, aby mohol naň zaútočiť, chcú, aby to urobili veľkí chlapi.

Je celkom možné, že táto vojna je už na spadnutie. Existujú správy, že pred rokom bolo 10 % izraelských vzdušných síl trvalo umiestnených na veľkej americkej vojenskej základni vo východnom Turecku, odkiaľ robili prieskumné lety nad iránskymi hranicami. Navyše máme dôveryhodné správy, že Spojené štáty, Turecko a Izrael sa usilujú dostať do pohybu azerbajdžanských nacionalistov v severnom Iráne.⁹ To značí, že ameriko-turecko-izraelské spojenectvo v tamjšej oblasti môže viesť k rozpadu Iránu, ba dokonca k vojenskému útoku, hoci vojenský útok sa uskutoční len vtedy, keď bude záruka, že Irán je v podstate bezbranný. Nenaпадnú nikoho, o kom predpokladajú, že bude schopný protiútok.

Keď si uvedomíme, že Spojené štáty majú vojenské základne v Afganistane, v Iraku, ale aj v Turecku, Irán je obkľúčený. Spojené štáty majú základne roztrúsené aj v Strednej Ázii. Nebude táto skutočnosť nútiť Irán, ak už nevlasťní jadrové zbrane, aby ich na svoju obranu vyvinul?

Je to veľmi pravdepodobné. A máme aj malý dôkaz: izraelské bombardovanie reaktora v irackom Osiraku roku 1981 pravdepodobne podnieťilo a možno iniciovalo iracký vývoj jadrových zbraní.

Nebol už takýto vývoj rozbehnutý?

Stavali jadrovú elektrárňu, no nikto nevie akú veľkú. V tom čase bol vedúcim oddelenia fyziky na Harvarde tuším známy jadrový fyzik Richard Wilson, urobil po bombardovaní prieskum na mieste. Wilson

8 Stephen Farrell, Robert Thomson a Danielle Haas, *The Times* (Londýn), 5. november 2002.

9 Robert Olsen, *Middle East Policy*, 9 (Politika na Strednom východe), č. 2 (jún 2002).

publikoval výsledky v poprednom vedeckom časopise *Nature*.¹⁰ Je expert v tejto oblasti a podľa neho v Osiraku bola elektrárňa. Ostatné exilové iracké zdroje naznačujú, že sa tam nerobilo nič zvláštne. Iračania sa pohrávali s myšlienkou na jadrové zbrane už predtým, ale až bombardovanie Osiraku popohnalo iracký jadrový program.¹¹ Nedá sa to dokázať, ide len o indicie.

Čo znamená vojna v Iraku a jeho okupácia pre Palestínčanov?

To je zaujímavá otázka. Jedno z novinárskych pravidiel je, že keď v nejakom článku píšete o Georgeovi Bushovi, v nadpise sa musí spomenúť jeho „vízia“ a v texte sa musí hovoriť o jeho „snoch“. Môžbyť sa hneď pri článku zjaví aj Bushova fotografia s pohľadom upretým do diaľky. Je to taká novinárska konvencia. Hlavný článok vo včerajších novinách *Wall Street Journal* obsahoval slová *vízia a sen* asi desať ráz.¹²

Jedným z Bushových snov je zriadiť niekde a niekedy palestínsky štát – na nešpecifikovanom mieste, možno v saudsckoarabskej púšti. A my by sme to mali chváliť ako úžasnú víziu. Všetky tieto reči o Bushových víziách a snoch však úplne ignorujú fakt, že Spojené štáty by mali skončiť s torpédovaním dlhodobého úsilia takmer celého zvyšku sveta o nejaké schodné politické usporiadanie. Za posledných dvadsaťpäť až tridsať rokov Spojené štáty takéto usporiadanie blokovali. Bushova administratíva zašla dokonca v blokovanií riešenia ešte ďalej ako predchádzajúce, niekedy až tak ďaleko, že sa o ňom dokonca ani nereferovalo. Napríklad v decembri 2002 Bushova administratíva úplne zmenila politiku voči Jeruzalemu. Prinajmenšom v zásade, Spojené štáty predtým postupovali podľa rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN z roku 1968, ktorá Izraelu prikazovala vzdať sa svojej politiky anektovania, okupácie a osídľovania vo východnom Jeruzaleme. Bushova administratíva túto politiku úplne zmenila.¹³ Je to jedno z mnohých opatrení na torpédovanie nejakého zmysluplného politického usporiadania.

V polovici marca 2002 Bush predniesol, ako sa to nazývalo, prvé veľké vyhlásenie o Strednom východe. V správach sa hovorilo, že po dlhom

10 Richard Wilson, *Nature*, zv. 302, č. 31 (marec 1983).

11 Imad Khadduri, „Uncritical Mass“ (rukopis 2003). Michael Jansen, *Middle East International*, 10. január 2003. Scott Sagan a Kenneth Waltz, *The Spread of Nuclear Weapons* (Rozširovanie jadrových zbraní), Norton 1995, s. 18 – 19.

12 Robert S. Greenberger, *Wall Street Journal*, 21. marec 2003.

13 *Ha'aretz* a *Jerusalem Post*, 4. december 2002. Rezolúcia Rady bezpečnosti Spojených národov, č. 252 (21. máj 1968).

časе to bolo prvé dôležité vyhlásenie a tak ďalej. Keď si ho však prečítate, zistíte, že išlo o štandardný prejav, okrem jednej vety. Ak sa na vetu bližšie pozriete, chcel ňou povedať toto: „Keď sa v úsilí o mier dosiahne pokrok, osídľovanie na okupovaných územiach sa musí skončiť.“¹⁴ Čo to značí? To značí, že kým mierový proces nedosiahne úroveň, ktorú určí Bush, čo môže byť v nedefinovateľne ďalej budúcnosti, Izrael bude pokračovať v osídľovaní. Je to aj zmena politiky. Doteraz, aspoň oficiálne, sa Spojené štáty stavali proti programu ilegálneho osídľovania, ktorý znemožňoval politické riešenie. Teraz však Bush tvrdí pravý opak. Len osídľujte pokojne ďalej. Budeme to aj naďalej financovať, a to až dovtedy, kým si nepoviem, že mierový proces dospel do správneho bodu. To je významná zmena k agresii, porušovaniu medzinárodného práva a torpédovaniu možnosti dosiahnuť mier.

Rozsah protestov a intenzitu odporu proti irackej vojne ste nazvali „bezprecedentnými“.¹⁵ Ešte nikdy predtým sa nezdvihla taká vlna nesúhlasu pred začatím vojny. Kam tento odpor povedie v Spojených štátoch a na medzinárodnej scéne?

Neviem predpovedať budúcnosť. Veci sa budú vyvíjať tak, ako budú ľudia chcieť. Je veľa možností. Môže sa to ešte zosilniť. Pred nami stoja väčšie a vážnejšie úlohy ako v minulosti. Na druhej strane je to ťažšie. Z psychologického hľadiska je ľahšie organizovať protestné akcie proti vojenskému útoku ako sa stavať proti dlhodobému programu imperiálnych ambícií, pri ktorých takýto útok predstavuje len jeden krok, za ktorým prídu ďalšie. Vyžaduje si to viac premýšľať, intenzívnejšie a dlhodobejšie sa angažovať. Je rozdiel, ak si poviem, že zajtra idem demonštrovať, a potom sa vrátim domov, alebo ak sa rozhodnem na veci dlhodobo pracovať. Ľudia sa musia prikloniť k jednému, alebo druhému riešeniu. Platí to aj pre ľudí angažovaných v hnutí za ľudské práva, ženskom hnutí a vo všetkých ostatných hnutiach.

Čo poviete na hrozby disidentom, zastrašovanie disidentov v Spojených štátoch vrátane razíí vykonávaných u imigrantov, držiteľov zelených kariet a vlastne aj u občanov?

14 Steven R. Weisman, *New York Times*, 15. marec 2003. Text prezidentovho prejavu, *New York Times*, 15. marec 2003.

15 Cynthia Petersová sa zhovára s Noamom Chomským, *ZNet*, 9. marec 2003.

Naozaj sa tým musíme zaoberať. Súčasná vláda si robí bezprecedentné nároky, napríklad bez obvinenia zatvárať občanov na ľubovoľne dlhý čas bez toho, aby sa mohli sťkať s rodinnými príslušníkmi alebo advokátmi.¹⁶ Imigranti a ostatní ľudia v chúlостivej situácii musia byť naozaj opatrní. No na druhej strane pre ľudí s dobrým postavením, ako sme my, sú tu isté hrozby, ale v porovnaní s hrozbami, ktorým musia ľudia čeliť vo väčšine krajín sveta, sú také malé, že nás nemusia znepokojovať. Práve som sa vrátil z ciest po Turecku a Kolumbii a v porovnaní s tým, čo tam hrozí ľuďom, žijeme si v nebičku. Ľudí v Kolumbii a Turecku, pravdaže, štátna represia trápi, ale preto ešte nehádzu flintu do žita.

Chápete Európu alebo východnú Áziu ako v budúcnosti možnú protiváhu Ameriky?

Európa a Ázia sú bezpochyby ekonomicky zhruba porovnateľné s Amerikou a majú vlastné záujmy, nechcú iba slepo poslúchať USA. Pravdaže sú úzko prepojené. Napríklad podnikové sektory v Európe, Spojených štátoch a vo veľkej časti Ázie sú najrozličnejšími spôsobmi prepojené a majú spoločné záujmy. Majú však aj rozdielne záujmy, ktoré spôsobovali a aj teraz spôsobujú problémy, najmä v Európe.

Spojené štáty mali vždy ambivalentný postoj k Európe. Želali si zjednotenú Európu, teda dobrý trh pre americké korporácie, na ktorý by mohli dodávať tovary vo veľkom množstve, no vždy sa obávali, že by sa Európa mohla od nich odvrátiť. S týmto súvisia mnohé otázky vstupu východoeurópskych krajín do EÚ. Spojené štáty veľmi podporujú tento proces, pretože dúfajú, že tieto krajiny budú otvorené americkému vplyvu a budú schopné oslabiť jadro EÚ, teda Francúzsko a Nemecko, veľké krajiny, ktoré by mohli konať nezávislejšie.

Za všetkým je ešte aj tradičná nechuť k európskemu sociálnemu systému, ktorý zabezpečuje slušné mzdy, dobré pracovné podmienky a sociálne zabezpečenie. Spojené štáty si neželajú takýto nebezpečný model. Ľudia by sa mohli začať správať nepredvídateľne. Rozumie sa, že vstup východoeurópskych krajín do EÚ, ktorých ekonomika je založená na nízkych mzdách a potláčaní práv pracujúcich, by mohol v západnej Európe podkopať sociálne vymoženosti. To by bola pre Spojené štáty veľká výhoda.

¹⁶ Rachel Meeropol, editor, *America's Disappeared* (Amerika sa stráca), Seven Stories Press, 2005.

Keď si zoberieme zhoršujúcu sa americkú ekonomiku s vyhliadkou na ďalšie prepúšťanie, ako bude Bushova administratíva schopná udržať to, čo niektorí nazývajú vojenský štát, štát, ktorý je jednodaj vo vojne a okupuje viaceré krajiny? Ako sa jej to podarí zvládnuť?

Stačí, ak sa jej to podarí do šiestich rokov. Dovtedy, ako administratíva dúfa, sa jej podarí v Spojených štátoch zaviesť viacero veľmi reakčných programov. Zanechá ekonomiku vo veľmi vážnom stave, s veľkým deficitom – podobne, ako to bolo v osemdesiatych rokoch. Potom to už bude problém pre niekoho iného. Dovtedy rozloží sociálne programy a obmedzí demokratické práva, ktoré jej nie sú, pravdaže, ani v najmenšom po chuti, odoberie rozhodovacie právomoci verejnosti a vloží ich do súkromných rúk. V domácej politike to bude pre väčšinu obyvateľstva smutné a bolestné dedičstvo, ale ľudia, na ktorých jej záleží, sa stanú úspešnými kmínmi, bude to podobné ako za Reagana. Mnoho z nich je mimochodom teraz pri moci.

Pokiaľ ide o medzinárodnú scénu, dúfa, že sa jej dovtedy podarí inštitucionalizovať doktrínu o dominancii dosiahnutej silou a preventívnymi vojnami podľa vlastného rozhodnutia. Vo vojenskej sile a výdavkoch na armádu Spojené štáty predstihnú zvyšok sveta dohromady, celé to pokračuje veľmi nebezpečnými smermi vrátane militarizácie kozmu. Nazdáva sa, ako predpokladám, že nech sa ekonomika bude vyvíjať akokoľvek, americká vojenská sila bude taká veľká, že ľudia budú musieť vojenských potentátov na slovo poslúchať.

Čo by ste odkázali mierovým aktivistom v Spojených štátoch, ktorí sa veľmi usilovali zabrániť vpádu do Iraku a teraz, keď to vláda urobila, ich zachvátili hnev a beznádej?

Aby boli realisti. Vezmime si abolicionizmus. Ako dlho muselo toto hnutie proti otroctvu bojovať, aby dosiahlo nejaký úspech? Ak sa zakaždým vzdáte, nedosiahnete sledovaný cieľ, akurát máte záruku, že sa stane najhoršie. Ide o dlhodobý a tvrdý boj. A mimochodom, to, čo sa stalo za posledných pár mesiacov, možno hodnotiť celkom pozitívne. Vytvoril sa základ na rozširovanie a rozvoj hnutia za mier a spravodlivosť a teraz možno prejsť k ťažším úlohám. Tak je to s týmito vecami. Po jedinom protestnom pochode netreba očakávať víťazstvo.

Paralelný jazyk

BOULDER, COLORADO

 (5. APRÍL 2003)

V posledných rokoch najprv Pentagón, potom médiá začali používať výraz paralelné škody, čo znamená, že pri nejakej vojenskej akcii boli civilné obeť. Akú úlohu hrá jazyk pri pochopení nejakej udalosti?

Nemá to veľa do činenia s jazykom. Pomocou jazyka vstupujeme do interakcie, ním komunikujeme, takže ľudia ho celkom prirodzene používajú, aby ovplyvňovali postoje a názory iných a aby dosiahli odobrenie a subordináciu. Takto to bolo odjakživa, ale propaganda sa zmenila na organizovaný a seba si uvedomujúci priemysel len v minulom storočí.

Nič na veci nemení, že tento priemysel vznikol v demokratickejších spoločnostiach. Prvé ministerstvo, ktoré koordinovalo propagandu, vzniklo vo Veľkej Británii počas prvej svetovej vojny, volalo sa ministerstvo informácií. Malo za „úlohu“, citujeme, „usmerňovať myslenie väčšiny sveta“.¹ Ministerstvo sa sústreďovalo najmä na zmýšľanie Ameriky a konkrétnejšie na myslenie amerických intelektuálov. Británia potrebovala podporu Ameriky vo vojne a ministerskí stratégovia dúfali, že by mohli amerických intelektuálov presvedčiť o vznešenosti britského vojenského úsilia. Potom by títo intelektuáli mohli priviesť v podstate pacifické obyvateľstvo Spojených štátov – nechcelo mať nič spoločné s vojnami v Európe – k hystérii, ktorej výsledkom by bol vstup do vojny. Takže táto propaganda mala za cieľ najmä ovplyvňovať americkú verejnú mienku. Wilsonova administratíva reagovala zriadením prvého štátneho úradu pre propagandu – Výboru verejných informácií. Celé je to už, pravdaže, orwelovčina.

Britský plán vyšiel do bodky, najmä pokiaľ ide o americkú liberálnu inteligenciu. Napríklad ľudia z okruhu Johna Deweyho boli hrdí, že podľa nich prvý raz v dejinách vojnové nadšenie nevyvolali vojenský velite-

1 Randal Marlin, *Propaganda and the Ethics of Persuasion* (Propaganda a etika presvedčania), Broadview Press, 2002, s. 66.

lia a politici, ale najzodpovednejší, najserióznejší členovia spoločnosti – menovite hlbaví intelektuáli. V skutočnosti sa propagandistickej kampani podarilo za niekoľko mesiacov zmeniť relatívne pacifické obyvateľstvo na zúrivých protinemeckých fanatikov. Krajinu zachvátila hystéria, ktorá dosiahla také rozmery, že Bostonský symfonický orchester nemohol hrať Bacha.

Roku 1916 Wilson vyhral voľby pod heslom „Mier bez víťazstva“, ale už o niekoľko mesiacov zmenil krajinu na vojnychtivých zúrivcov, ktorí boli odhodlaní zničiť všetko nemecké. Medzi členov Wilsonovho propagandistického úradu patrili takí ľudia ako Edward Bernays, z ktorého sa stal guru priemyslu pre styk s verejnosťou, a Walter Lippmann, jeden z popredných intelektuálov zaangažovaných vo verejnom živote 20. storočia. V ďalšej činnosti jasne využívali skúsenosti získané počas prvej svetovej vojny. V prácach z dvadsiatych rokov tvrdili, že sa naučili, že „zmýšľanie verejnosti“ možno ovládať, možno ovládať postoje a názory a, ako povedal Lippmann, „vyrábať súhlas“. Bernays vyhlásil, že najinteligentnejší členovia spoločnosti vďaka „inžinierstvu súhlasu“ môžu riadiť spoločnosť, čo považoval za „podstatu demokratického procesu“.²

Je zaujímavé pozrieť sa na dvadsiate roky, to bol skutočný začiatok priemyslu pre styk s verejnosťou. V priemysle to bolo obdobie taylorizmu, vtedy robotníkov učili, ako sa majú stať robotmi, každý úkon im kontrolovali a regulovali. Výsledkom taylorizmu bol vysoko efektívny priemysel, v ktorom pracovali ľudské bytosti-automaty. Bolševikov taylorizmus nadchol, pokúšali sa ho zaviesť podobne, ako bol zavedený v iných krajinách. Experti na ovládanie myslenia však čoskoro zistili, že je možná nielen „kontrola počas pracovného procesu“, ale aj „kontrola mimo pracovného procesu“.³ Je to povedané veľmi jemne. „Kontrola mimo pracovného procesu“ znamená zmeniť ľudí na robotov v každej oblasti ich života pomocou „filozofie prázdnoty“, čo znamená priviesť ich k tomu, aby sa zamerali na „povrchné veci života, napríklad konzumáciu produktov určovaných módou“.⁴ Nechajte ľudí poverených riadiť veci, nech robia svoju prácu bez toho, aby sa im do vecí nejako miešali masy nezainteresované vo verejnom živote. A na takomto názore je vybudovaný obrovský priemysel, počnúc reklamou a končiac univerzitami, ve-

2 Odkazy a podrobnosti pozri Noam Chomsky, *Necessary Illusions* (Nevyhnutné ilúzie), South End Press, 1989, s. 16 – 17.

3 Michael Dawson, *The Consumer Trap* (Pasca na spotrebiteľa), University of Illinois Press, 2003.

4 Stuart Ewen, *Captains of Consciousness* (Kapitáni svedomia), McGraw-Hill, 1976, s. 85.